

10 Emir

Vatandaşlardan Yöneticilere

Yiannis Laouris

Kıbrıs 2013

10 Emir

Vatandaşlardan Yöneticilere

Yiannis Laouris

Copyright © 2012, 2013 Yiannis Laouris
Kıbrıs 2013
All rights reserved
ISBN-13: 978-9963-9992-1-7

Cover design: Dmytro Smaglov
The rights to the cover image were purchased from
to123rf.com

İTHAF

Bana, ahlâk, adalet ve özgürlüğün ilkelerini öğreten babama, ayrıca bana demokrasinin ve yönetimin anlamlarını ortaya çıkaran Antik Yunanlıları araştırmama ilham veren kayınpederime ithaf edilir.

İçindekiler

Önsöz	1
Giriş	5
1'inci Emir: Üst düzey yetkililerin etik olmayan davranışları ceza gerektiren bir suçtur	9
2'nci Emir: Devlet Yönetimi bilgi gerektirir	15
3'üncü Emir: Üst düzey yetkililerin ortaya koyduğu tezlerin, yaptığı oylamaların ve sunduğu yasa tasarılarının yayınlanması	23
4'üncü Emir: Devlet memurları yüksek maaşlar almamalı	29
5'inci Emir: Devlet bir işletme değildir	33
6'ncı Emir: Kamuda yaşam boyu iş güvencesi olamaz	39
7'nci Emir: Tüm meclis oturumlarının canlı olarak yayınlanması	45
8'nci Emir: Her şey gün ışığında	49
9'uncu Emir: Reformlar sadece demokratik diyalog çerçevesinde gerçekleştirilmeli	55
10'uncu Emir: Reformlar üzerinde anlaşılmış bir yol haritası aracılığıyla gerçekleştirilir	63
Emirlerin Ötesinde: Demokrasinin gelişmesi için sürekli olarak alınması gereken önlemler	67
"Emir"den Uygulamaya	73
Yazar Hakkında	77

Önsöz

Birtakım düşünceleri özetleyerek bir başlık altında toplarken bunların sırf bana ait olmadıklarını peşinen itiraf etmem gerekir. Kafamdaki düşünceleri kısa bir yazı oluşturma konusunda toparlayacak olursam, bunları bir düzene koyma, konuyu kelimelerle, düşüncelerle, isteklerle belirtirken diyalog içine girme fırsatını bulduğum kişilerin düşüncelerinden yararlanmaya karar verdim.

Bunun yanısıra, sorumluluklarımdan kaçınmıyorum, ne de sıradan aktif bir vatandaşın üstlendiğinden daha farklı bir rol üstlenmek niyetindeyim. Büyük fikirler ve bunların önemli katkıları için eski insanların ürettiklerini incelememiz gerektiğine inananlardan biriyim. Geçmişte olduğu gibi şimdi de her tabakadan insanların; dünyayı değiştirebilecek fikirleri, hayalleri ve çözüm önerileri olabileceğine inanıyorum. Ne yazık ki, siyasal platform ve devlet düzeni, bu fikirlerin ifade edilmesi, geliştirilmesi ve görüşülmesi yönünde gerekli koşulları oluşturmuyor. Üstelik çoğunlukla bu fikirler daha kamuoyu önünde ifade edilmeden, bilinçli bir şekilde sıfırlanıyor ve karalanıyor. Dünya çapında yaşanan krizin kontrol edilemez boyutlara ulaştığı şu

günlerde, gerek ülkemizde gerekse de uluslararası toplumda başlatılan diyaloga katkı koyacağımı ümit ederim. Ayrıca kriz sonucu oluşan diyalogla bugünkünden daha iyi çalışan bir yönetim biçimi oluşturma ihtimali konusunda da oldukça iyimserim. Metnin Yunanca yazılmış olması ve konuların kendi ülkemden alınmış olmasına rağmen, analizlerin ve “sıradan vatandaşların siyasilere yönelik emirlerinin” evrensel bir değere sahip olabileceğine inanıyorum.

Bazı durumlarda, ifade edilen fikirler ve düşünceler alegorik ve mecazi bir karaktere sahip olabilir. Bazı durumlarda sunulan argümanları, ayrıntıya ve bilimselliğe kaçmadan, bilimsel bir altyapı zeminine oturtmaya çalıştım. Açık bir şekilde ortaya konulan nihai amaç, okuyucunun kendi fikirlerini sorgulaması ve argümanlarını bu yönde geliştirmesine yardımcı olmaktır. Fikirlerini zenginleştirme, sorgulama, başka kişilerle tartışma, başkalarını bu fikirler konusunda düşündürme, bunlarla hemfikir olma veya bunlara karşı çıkma, okurun kendisine kalmış bir iştir. Hiçbir durumda bütünsellik veya mükemmellik iddiasında değilim.

Her halükârda, bu risale içinde geliştirilen düşünceler ve oluşturulan “emirler”, birçok vatandaşın, ortak çıkarlara hizmet etme iddiasında bulunan kişilere sunulmasını

istedikleri şeylerdir. Ne var ki bugünkü statüko onlara bunu gerçekleştirmeye izin vermiyor olabilir.

Giriş

Son yıllarda, Batı Dünyası diye anılan ülkeler, daha önce eşî görölmemiş bir siyasi ve ekonomik krizin tanığı olmuşlardır. Çoğu filozof ve analistler bu konuda küreselleşmeyi suçlarken, sıradan vatandaşların bilgeliği ise mevcut değerlerin ve kurumların yıpranmışlığını krizin başlıca failleri olduğuna işaret etmektedir. Yaşamımızın birçok alanında yolsuzluğun artması, ahlâki fakirleşmeye neden oluyor. O da sırasıyla dünya ekonomik sisteminin çökmesine, ayrıca günümüz yönetim sisteminde yaşanan krize yol açmış oluyor.

Yani, siyasi ve ekonomik sistemin çökmesi küresel krizin ve kültürel çöküşün nedeni değil, bunun bir sonucudur.

Gençler artık doğal olarak bile olsa, etraflarında olup biten siyasi gelişmeler ile ilgilenmiyorlar, bunun sonucu olarak da, demokratik bilinç oluşturmamaktadırlar. Çoğu analistler, özellikle de politikacılar, açıkça ve gereksiz bir şekilde onları umursamazlıkla suçluyorlar. Ancak bu bir ilgi eksikliği değil, gözle görülür yabancılaşımdan sorumlu olan ortak konulara özlü bir şekilde katılma konusunda fırsatların, olanakların ve şeffaflığın eksikliğinden kaynaklanan bir olgudur. Sadece

gençlerin değil, aynı zamanda vatandaşların da ülkelerindeki siyasi durgunluktan kaynaklanan memnuniyetsizliklerini her gün farklı şekillerde dile getirdikleri gün gibi ortadadır. Söz konusu durumdan sorumlu olan kişilerin, ahlâksız siyasetçilerin ve devlet memurlarının olduğunu düşünüyorlar. O kadar ki demokrasinin sembolik silahı olan oy kullanma haklarını yerine getirmeyeceklerini açıkça söylemekten geri kalmıyorlar. Memnuniyetsizliklerini ifade etmek amacıyla sandığa gitmek istemeyenlerin sayısı daha önce görülmediği kadar yüksektir.

İktidar sofralarında yiyip içenlerin, seçim öncesi çekişmelere, sadece kendi şahsi çıkarları için katıldıklarını ve oy avcılığı yaptıklarını artık herkes biliyor. Kendilerine politikacı diyenlerin zaman geçtikçe ahlâki değerler çerçevesinde hareket etmekten uzaklaştıkları oldukça yaygın bir görüştür. Zevahiri kurtarmaya bile çalışmıyorlar. Yalan söylemekten sıkılmıyorlar, televizyonlara çıkıp kendi yandaşları önünde gerçeği çarptırmaktan zerrece çekinmiyorlar. Kişilerin veya onların yakın çevrelerinin ideolojilerini öne sürme yönündeki değişmez taktik, akraba kayırmacılığın besleyicisi olan karakterlerini haklı gösterir.

Kanunların arkasına saklanarak iş döndürmek ve bunu da hak, hukuk olarak sunmaktan daha büyük bir zulüm olamaz.

Böyle sosyo-politik züğürtlüğün olduğu bir dönemde, sıradan vatandaşın elindeki tek direnme silahı hiç şüphesiz oy değil, düşünce ve diyalogdur. Bu noktadan hareketle siyasetçilere cevap olarak görüşlerimi yazmaya karar verdim. O siyasetçiler ki sorumluluklarını üstlenmek yerine, her aktif vatandaş adayı olarak seçim listelerine sokmaya veya onlara herhangi bir siyasi mekanizmaya veya oluşuma kaydetmeyi telkin ederler.

“On Emir” belli bir amaca yönelik bir araştırmanın ürünü değildir, bilimsel dokümantasyon acısı çekilmemiştir, bu konuda ne duyarlılık analizi (sensitivity analysis) ne de nüfuz denemesi (influence testing) yapılmıştır. Tüm bunlara rağmen, keyfi öneriler yapılmamıştır. Aksine, fikirler etraflıca düşünüldükten ve son zamanlarda dünyada yaşanan gelişmeler araştırıldıktan sonra şekillendirilmiştir. Ayrıca günlük deneyimden yola çıkarak, herhangi birinin çevresinde olup bitenleri gözlemllediği zaman, sistematik analizler yapıldığında ve yukarıda bahsedilen konular sıradan bir vatandaşla konuşulduğunda, gerekli sağduyu ve bilgelik ortaya çıkabiliyor. “On Emir”, kitlelerin günümüzde yönetim sisteminde yaşanan zaafı ile ilgili görüşlerini netleştirmeye

Yiannis Laouris

katkı koyar ve bu konu etrafında bir tartışma başlatabilirse amacına erişmiş olacak. Bu yönde tek ümit, günümüz hükümet edenlerinin eksiklik ve aksaklıkları konusunda vatandaşların bilinçli bir fikir edinmeleri ve bu çerçevede yaratıcı bir diyalog havası oluşturma yönünde çaba sarf etmeleridir.

1'inci Emir: Üst düzey yetkililerin etik olmayan davranışları ceza gerektiren bir suçtur

Her ne kadar günümüzde çoğu kişi, ahlâk ve etik kelimelerinin anlamlarının göreceli ve belirsiz olduklarına bizi ikna etmeye çalışsa da her birimiz neyin doğru, neyin yanlış olduğunu biliyoruz. Antik çağlardan beri filozoflar, günümüzde de geçerli olan erdem pusulaları olarak kullanılabilecek evrensel ilkeler saptamışlar. Meselâ, Heraklit şunu savunmaktaydı: “Ahlâk insanın kaderini oluşturur”. Solon ise, “yalan söylemeyin, sadece gerçeği söyleyin” demişti. Pitagoras şu vecizeleri dile getirmişti: “Tanrılara yemin etmeyin ancak birey olarak güvenilir olmaya özen gösteriniz” ve “en güzel yaşamı seçiniz”. Eflatun bize “yazılı yasalar olduğu gibi, yazılmamış yasalar” da olduğunu hatırlatıyor. Pittakos, “Saygınlığını koru” ilkesini vurgulayarak “Ne arkadaşlarını ne de düşmanlarını çekiştirmemek gerektiğini” ilân ediyordu. Demokrit şöyle demişti: “Erdeme saygı duyan, öncelikle gerçeğin kendisine saygı duyar”. Ayrıca şu görüşü de ifade etmişti: “Erdemsiz, sağduyusuz ve özverisiz bir hayat kötü olmayabilir ancak geç

kalmış bir ölümdür”. Aristo, “Erdemin öğrenilmesi ve uygulanmaya konması, bizi her şeyden önce daha onurlu bir hayata götüreceği” yönünde ısrarcıydı. Heraklit ayrıca şu argümanı öne sürmüştü: “İnsanların en iyileri, tüm bu gelip geçici şeyler yerine, tek bir şeyi seçerler: Sonsuz şan ve şeref. Aksine, çoğu kişi, hayvanlar gibi karınlarını doyurmakla yetiniyor”.

Antik çağda yaşamış filozofların özdeyişlerinin oluşturduğu değerler, her birimizin işinde etik olma ve adil davranma çabasına katkı koymaktadır. Birisi, bu ve buna benzer değerlere saygı göstermediği zaman, her şeyden önce, kendisini oluşturma konusunda başarısız olur. Bu onun hakkı olabilir. Ancak, uygulamalarının ve tercihlerinin çevresindeki insanlara zarar verme ihtimali vardır. Bu sayede çürümeye ve iftiraya katkıda bulunabilir. İşte, buna kesinlikle hakkı yoktur.

Yukarıdaki evrensel etik değerleri kabullenmeyen ve bu değerleri kendisine yol gösterici olarak benimsemeyen bir kişi, eğer sıradan bir vatandaş değil de devlet görevlisi ise o zaman ne olacak? Biliyoruz ki, demokratik bir yönetim şeklinin karakteristik özelliği, tüm vatandaşların çıkarları için hizmet etmesidir. Bu da, devletin tüm üst düzey yetkililerinin

(yani hükümet, meclis, mahkeme gibi üst mevkilerde bulunanların) sadece kendi yakınlarının meselâ akrabalarının, arkadaşlarının, kendileriyle aynı ideolojiyi paylaşanların, aynı partiden olanların veya kendilerinden menfaat umulanların – çıkarları için değil; toplumun tümünün çıkarları doğrultusunda hizmet etmesi ve her kesime katkıda bulunması anlamına gelmektedir.

Sorunu doğru bir zemine oturttuğumuz anda, araştırmacı bir okurun, bölümün başına geri dönmesi ve vecizeleri bu kez daha eleştirel bir açıdan yeniden okuması gerekecek. Yukarıdaki etik ilkeler günümüz politikacılarının pusulası oluyor mu? Ne yazık ki bu etik değerlerin benimsenip uygulanmadığını gösteren onlarca örnek akla gelmektedir. Bunu da herkes kendi bireysel deneyimlerinden bilmektedir.

İlerlemeyi olanaklı kılabilmek ve düzeni düzeltmek için yasalar koymamız gerekiyor. Yasaları da devlet görevlilerinin ahlâk dışı eylemlerde bulunmalarını önleyecek şekilde düzenlememiz gerekiyor. Ayrıca, bu yasaları ihlâl edenler için öngörülen cezalar katı olmalı ve başkalarına örnek teşkil etmelidir.

Günümüzde, kendi adına güya adalet dağıtıyor diye atamalara veya tercihlere müdahale eden herhangi bir üst

düzy devlet yetkilisinin cezası nedir? Herhangi biri kendi şahsi menfaatini düşünün veya herhangi bir akrabasını ya da yandaşını kayıracak şekilde konumunu kullanan birinin cezası nedir? Ne yazık ki çoğu kez, bu tür davranışların herhangi bir cezası yoktur. İşin daha da endişe veren yanı şudur ki karşılıklı çıkarlar veya korku sonucu, bu tür suçların şikâyet edilmesi bile mümkün olmuyor.

Bazı durumlarda koşullar daha da kışkırtıcıdır. Açık olan şey şudur ki, çoğu politikacı ya güçlü bir aileye sahip olduklarından, ya zengin olduklarından, ya da kendilerine oy kazandırmaya yardımcı olan bir mesleğe sahip oldukları nedeniyle seçilmektedirler. Öyle bir politikacı düşünün ki devletin en üst organına seçilmiş olmasına rağmen sahip olduğu medya imparatorluğunu yönetmeye devam etmektedir ve o medya organları politikacının kendi gündemini konu edinmektedir ve sahibinin propagandasını yapmaktadır. Bu durumda siyasi muhaliflerinin kendi tezlerini dile getirme ve savunma konusunda ne gibi imkânları olabilir? Ya da ileri gelen bir avukatın halkın lideri olarak seçildiğini ve akabinde sıradan bir vatandaşın mahkemeye çıkıp ülkesinin cumhurbaşkanına karşı yasal haklarını savunmaya çalıştığı bir durumu düşününüz. Varsayalım ki, sonunda devletin en üst düzey yetkilisi bir suç işliyor. Hatta bu suçun polis

tarafından kanıtlandığı en uç bir durumda bile, suçta karışanlar siyasi dokunulmazlıklarının arkasına gizlenmekte sakınca görmüyorlar. Yukarıda yapılan tespitlerden yola çıkarak endişe verici husus, buna benzer durumların hatta daha da kötülerinin dünyanın birçok ülkesinde her gün yaşanmakta olduğu değildir. Rahatsız edici husus şudur ki, politikacılar, siyasi yozlaşmanın doğal bir şey oluşuna ve önünün alınmasının mümkün olmadığına sıradan vatandaş inandırmayı başarmışlardır. Bu tez elbette doğru değildir. Her şeyden önce, hiç olmazsa bir ülkenin gençleri bu tür davranışlardan hoşlanmadıklarını ifade ediyorlar. Ayrıca, halkın gücünün toplum içinde çoğu şeyi değiştirebileceği bir gerçektir. Yeter ki halk bu tür saçma durumlar hakkında bilinçlensin ve akabinde yöneticilerin karşısına çıkıp söz konusu “emirleri” talep olarak onlara sunabilsin.

1’inci “Emir”, tüm bu yukarıda bahsedilen durumların (etraflica düşünülerek bunlara daha birçokları eklenebilir) ceza gerektiren suçlar olduğunu ve yasa tarafından örnek teşkil edecek şekilde cezalandırılması gerektiğini içeriyor. Buna ek olarak herhangi bir üst düzey yetkilinin siyasi dokunulmazlığının, yeterli sayıda imza toplayarak, ya tamamen yürürlükten kaldırılması ya da geçersiz sayılması gerektiğini içeriyor.

2'nci Emir: Devlet Yönetimi bilgi gerektirir

Antik Atina'da Beş Yüzler Meclisi'nin üyeleri seçilmezlerdi. Basit bir piyango çekilişiyile belirlenirlerdi. Toplum, her vatandaşın toplumun tümünü ilgilendiren sorunlarla meşgul olmasını, bu sorunları bilmesini, yasalara ve ahlâk ilkelerine saygı duymasını, vatanının yönetim birimine katılarak karar alma mekanizmasında etkin bir rol üstlenme yükümlülüğüne sahip olmasını öngörüyordu. Ayrıca Antik Yunanlılar, herhangi birinin ülkeyi adil ve demokratik ahlâk ilkelerine bağlı olarak yönetmesi için ortak akıl ve bilgelik dışında başka bir şeye ihtiyaç duymadığını varsayıyorlardı. Farklı düşüncede olanlarla görüşmek, onlarla müzakerelerde bulunmak, bir sorunu araştırmak ve analiz etmek, alternatif çözüm önerilerini belirlemek; uzlaştırıcı bir çözüme ulaşmak için yeterli görülen bir yöntemdi. Asıl soru, böyle bir yaklaşımın günümüz koşullarında ne derece uygulanabilir olduğudur. Yani, her sağduyulu vatandaşın herhangi bir ön eğitim almadan yönetim kademelerinde yer alıp alamayacağıdır.

İlk bakışta birileri bu sorunun yanıtının basit bir “evet” olduğunu söyleyebilir. Bu kanaat, kuşkusuz, günlük deneyimlere ve kişilerin “demokratik” yöntemle parlamentoya seçilenlerin; öte yandan yürütme mevkilerine “dürüst” seçim süreçleri sonucu atananların, sıradan bir vatandaştan daha çok yeteneğe ve bilgiye sahip olmadıkları gözlemlerine dayanır. Ancak bunun, gerekli bilgi ve yeteneğe sahip olmayan kişilerin yaşamsal öneme haiz mevkilere atanmak için bir gerekçe teşkil etmemelidir. Bu tür insanların topluma hizmet edememe ihtimali de vardır. Elbette bugünkü bayağılık sistemine uyduğumuz sürece, gelişmiş demokrasilerde bile siyasi liderlerin çocukları ebeveynlerinin mevkilerini “miras” olarak devralacaklar. Üst düzey devlet görevlilerinin çocukları hükümetteki kilit mevkilere atanmaya devam edecekler. Milletvekillerinin çocukları da milletvekili olacaklar çünkü sahip oldukları yetenekler yanısıra ebeveynlerinden de “özel dersler” alırlar. Tam aksine, yönetim mekanizmasında mevki sahibi olan kişilerin gerekli yeteneklere ve bilgilere sahip olmadıkları için yaptıkları işle başa çıkamamaları ihtimali bizleri ciddi bir şekilde düşündürmelidir.

Her şeyden önce, bugünkü toplumların karşılaştıkları sorunların, antik çağdaki toplumların karşılaştıkları

sorunlardan çok daha karmaşık olduğunu kabul etmemiz gerekir. Demokratik yapıya sahip diyalog biliminin temellerini atan Yunan asıllı Amerikalı bilim adamı Alekos Christakis, bir insan grubunun karşılaştığı bir sorunun nedeni karmaşık olduğunun ölçülebilmesi için bir formül geliştirdi. Bu formülü uygulayarak, Antik Atina Agora'sındaki (pazarındaki) insanları meşgul eden sosyo-politik sorunların karmaşıklığının bugün karşılaştığımız sorunlardan 10 defa (order of magnitude) daha az olduğunu ortaya çıkardı. Mademki sıradan bir vatandaşın bu karmaşıklığın üstesinden gelecek bilgiye sahip olması oldukça zordur, o zaman diğer yaklaşımları araştırmamız ve bazı önlemler almamız gerekiyor.

Birinci öneri, bazı Avrupa ülkelerinde bir dereceye kadar uygulanan şekliyle seçilmişlerin ön hazırlığının yapılması üzerine yoğunlaşmaktadır. Öncelikle, yönetimde mevki talep eden kişinin, o konu ile ilgili dersleri takip etmesi ve sınavlarda başarılı olması konusunda ısrarlı olmamız gerekir. Atanacak veya seçilecek olan kişinin, kendi alanında bilgili olması yanı sıra, çağdaş demokratik bir kültürün ilkelerini kavraması, ayrıca ahlâki değerlere bağlılığına ilişkin temel bilgileri benimsemiş olması gerekir. Birisinin hükümette sekreter olarak çalışabilmesi için veya dünyada dolaşan 1,2

milyar arabadan birini sürebilmek amacıyla ehliyet alabilmek için yazılı ve sözlü sınavlardan geçmesi gerekmektedir. Buna karşılık, mecliste görev yapmak için hatta bir devletin direksiyonunu ele geçirmek için herhangi bir sınava tabi tutulmaması veya herhangi bir uzmanlık belgesinin sorulmaması mantık dışıdır.

Yani bizi meşgul edecek olan sorunun şu olması gerekir:

Herhangi bir insan, gerekli ön eğitimi almadan, üstlendiği görevi başarıyla yürütebilir mi?

Yukarıda bahsedilenlerden çıkarılabilecek sonuç, tek seçeneğimizin, kamuda çalışmak isteyen herkesin belli bir mevkie atanmadan önce bugün zorunlu eğitim olarak adlandırdığımız bir eğitimden geçmesini talep etmektir. Aksi durumda, ya anne – babalarından öğrendikleri için, ya da başka bir mevkiden atandıkları için daha fazla bir şeyler bilenler; yapısal, bilimsel, yönetsel ve sosyal alandaki kasaları ellerinde tutacaklar ve her türlü imtiyazı ve üst makamları tekellerinde bulunduracaklardır. Daha da kötüsü, üstlendikleri işi başarıyla yürütemeyenler, aslında vatandaşa hizmet edememekle kalmayıp statükoyu kalıcılaştıracaklar, vasatlığı ön plana çıkaracaklar, vatandaşların öfkelerini

artıracaklar, gençleri umarsızlığa itecekler ve toplum içine uyuşukluk tohumları serpeceklerdir.

Bunlara ek olarak, politikacılar, geliştirilmiş metotlardan ve uygulamalardan yararlanarak kendilerini geliştirebilirler. Herhangi birinin tek başına gerekli bilgiye sahip olmasının zor olduğundan yukarıda söz edilmişti. Dolayısıyla başka insanlardan yardım istenmesi gerekmektedir. İnsan, kamuya hizmet veren (sözüm ona, özverili bir şekilde) “bilge” kişilerden, en azından, alçak gönüllülikle kendi alanlarında uzman olan kişilerden yardım ve işbirliği talep etmelerini bekler. Ancak günlük deneyim şunu gösteriyor ki, böyle bir şey olmuyor. Bunun tahammülsüzlük ve egoistlikten mi yoksa durumdan maddi veya herhangi başka bir çıkar sağlama isteğinden mi kaynaklandığını bilemiyoruz.

Sonuç olarak, sorumlulukla bir mevki üstlenen her bireyin görevi, uzmanlardan ve bilirkişilerden yardım istemek ve onların görüşlerini dikkate almaktır. Böyle bir durumda, verimli bir atmosfer yaratılmış olacak ve toplumsal tartışmalar yer alacaktır. Ortaya atılan fikirler sonucunda daha olumlu ve kabul edilir çözümler elde edilecektir. Bunun bir göstergesi de, son zamanlarda kamu danışmanlığı (public consultation) kuramının geliştirilmiş olmasıdır. Hükümetler ve politikacılar, vatandaşları görüşlerini ortaya koymak için

davet ederler. Ancak, böylesi sıradan bir istişarenin veya görüş alış-verişinin, ya kısa süreli toplantılarda, ya da internet ortamında gerçekleşmesinin yeterli olmadığını vurgulamamız gerekiyor. Çağdaş toplumların talep ettiği şey, demokratik bir diyalog modelinden yararlanılmasıdır. Son yıllarda Avrupa ile ilgili birçok konuda başarı ile uygulanan bu yaklaşım, vatandaşların ortak aklından yararlanma konusunda daha çok olanaklar sunmaktadır.

Toplum, her devlet görevlisinin yukarıda bahsedilen süreçte iyi niyet ve alçak gönüllükle çalışacağına güvenemez. Aksine, arzu edilen sonucu garanti altına alan koşulların iyileştirilmesi ve kurumsallaştırılması gerekiyor.

Dolayısıyla vatandaşların çağdaş yasa koyuculardan talep ettikleri şey, Heraklit'in, "cahilliğini her yerde açığa vurmak yerine, onu saklamayı tercih etmelisin", şeklindeki ünlü vecizesini uygulamaya koymalarıdır. Çalışmalarının büyüklüğü konusunda böbürlenmek yerine, kendilerini demokratik bir diyaloga götürecek önlemler almaya başlamalıdır. Kendileri için de geçerli olan ahlâklı çalışma ortamı yaratacak birtakım temelleri atmalıdırlar. Uzmanların görüşlerinden faydalanarak halktaki ortak akıldan

yararlanmak amacıyla toplumda çalışabilir demokratik bir düzen oluşturmaları gerekiyor.

3'üncü Emir: Üst düzey yetkililerin ortaya koyduğu tezlerin, yaptığı oylamaların ve sunduğu yasa tasarılarının yayınlanması

Demokrasi, halktan kaynaklanan bir yönetim şekli olarak tanımlanmaktadır. Halk tarafından uygulanır ve halkın çıkarlarına hizmet eder. Demokrasinin temel özelliği, kararların oylama ile alınmasıdır. Doğrudan demokrasi uygulamasında vatandaşlar oylamaya katılırlar. Ancak günümüzde uygulanan temsili demokraside, halkın temsilcileri oy kullanır. Ya halkın seçtiği temsilciler, kendilerini seçenlerin amaçlarına uygun hareket etmiyorlarsa, o zaman ne olur?

Yukarıdaki sorunu ayrıntılı bir şekilde incelemeyen önce günümüz demokratik yönetim şeklinin belli başlı zaafalarını bilmemiz önemlidir. Oylamanın dışında, esas karar alma mekanizması olarak demokratik yönetim şeklinin bir diğer temel özelliği de devlet erkinin yasama, yürütme ve yargı organlarına ayrılmasıdır. Yasama erki, yasaların hazırlanıp oylanmasından sorumluyken, yürütme erki de söz konusu yasaların uygulanmasının denetlenmesinden sorumludur.

Başka bir deyişle, parlamento yasa yapar ve hükümeti denetleme görevini yerine getirirken, parlamento üyelerinin hükümete katılma hakkı olmamalıdır. Ne var ki çoğu ülkede, iktidar partisi sadece yürütme yetkisinin kontrolünü elinde tutmakla kalmayıp, aynı zamanda parlamento çoğunluğunu da elinde bulundurmaktadır. Bunun sonucu olarak da hükümet hem yürütme hem de yasama erklerine hükmedebilmektedir çünkü parlamentoda çoğunluk grubuna sahiptir. İşte, tam da bu nedenle, aynı parti grubu üyeleri arasında görüş ayrılığının bulunması büyük önem arz etmektedir. Aynı partiye ait olan insanların ikincil derecede öneme sahip meseleler konusunda, hatta bazı durumlarda birincil öneme sahip meseleler hakkında bile farklı görüşlere sahip olmaları çok doğaldır. Ayrıca, bazı insanlar için önceliklerin ötekilerden farklı olması da mümkündür. Adayların belirlenmesi için başka nedenler yanı sıra parti içi seçimlerin yapılmasının sebebi de budur. Ayrıca, vatandaş bir adayı ötekilerine tercih ederken, çoğunlukla bazı konularda ortaya atılan farklı görüşleri esas alır. Dolayısıyla vatandaşın, bu meseleler görüşüldüğünde ve oylandığında, kendisinin seçtiği temsilcilerin seçilme amacına yönelik görüşleri desteklemelerini beklemesi bunun doğal bir sonucudur. Ancak, birisi temel seçilme ilkelerine sadık

kalmaz ve parti çoğunluğunun baskılarına boyun eğerse ne olur?

Ne yazık ki, sözünü ettiğimiz bu durum, bir istisna olmaktan çıkmış bir kural halini almıştır. Trajik olan şey şudur ki, vatandaşlar, ya bir parti ideolojisine olan bağlılıklarından ya da temsilcilerinin tercihleri ve tezleri konusunda bilgilendirilme fırsatına sahip olmadıkları nedeniyle bu duruma karşı çıkmıyorlar. Siyasetçilerin günümüzde kullandıkları ikiyüzlü dil, durumu daha da çıkmaza itmektedir. Çok sık olarak şuna şahit oluyoruz ki televizyonda başka söylüyorlar, ertesi gün mecliste bir başka yönde oy kullanıyorlar. Bunun tek çıkış yolu, temsilcilerin gerek görüşlerinin gerekse oy tercihlerinin yani mecliste farklı konularda kullandıkları oyların canlı olarak yayınlanmasıdır. Aynı zamanda, vatandaş, her temsilcinin önerdiği, üzerinde çalıştığı ve savunduğu yasa tasarılarının tümüne erişme kolaylığına sahip olması gerekir.

Yukarıda bahsedilen düzenlemeler vatandaşın elini güçlendirecek ve kendi temsilcisinin davranışlarını değerlendirmesine ve ne yaptıklarını takip etmesine yol açacaktır. Ancak, tek başına bu düzenlemeler de yeterli değildir çünkü bir vatandaşın kendi partisinin görüşlerine bağlılığı nedeniyle çoğunlukla basireti bağlanmış olabilir.

Neredeyse günümüz demokratik parlamento biçimlerinin tümünde vatandaşlara, karma oy sistemiyle birden çok parti adaylarına oy verme hakkı tanınmamıştır. Bu da ancak karma oy sisteminin benimsenmesi ile çözümlenecek bir sorundur. Böyle bir değişim ancak aktif vatandaşların çoğunluğunun talebiyle gerçekleşebilir. Bugüne kadar yeterince destek bulamadı çünkü partilerin seçim süreci üzerinde kontrol mekanizmasını koruma isteklerine hizmet ediyor. Partilerin perde gerisinde yaymaya çalıştıkları temel argüman, vatandaşın belirli kişileri seçmesi yerine, belli bir sosyo-ekonomik felsefeyi seçmesinin daha uygun olacağı yönündedir. Bu argüman kolayca çürütülebilir çünkü böyle bir durumda; seçimleri kazanacak olan kişiler, parti içinde yapılan seçimleri kazanan kişiler olacaktır.

İletişim ve teknoloji çağında, bir insandan sadece sıradan bilgiye değil, aynı zamanda ayrıntılı bilgiye erişmesi de talep edilmektedir. Yani, bir vatandaş internete girdiği zaman sadece kendi temsilcisinin neye oy verdiğini görmekle kalmayıp, aynı zamanda söz konusu siyasetçinin daha önceki tercihlerini, oylarını ve diğer ayrıntılı bilgilerini görebilme imkânına sahip olması gerekir.

Yukarıda bahsedilen durum, vatandaşın temsilcisini takip etme ve eleştirme açısından elini önemli derecede güçlendirecek ve politikacılar hakkında derinlemesine bilgi edinmesini sağlayacaktır. Ne var ki yukarıdaki tedbirlerin dışında, yasa koyucunun gerçek rolünü üstlenmesini garanti altına almamız için bir emniyet supabına daha ihtiyacımız var: *Yasa yapmayan yasa koyucunun yeniden seçilme hakkı elinden alınmalıdır.*

Sonuç olarak diyebiliriz ki üstünkörü olsa dahi, yasa koyucunun yaptığı işlere ilişkin olarak ve her temsilcinin üretkenliğinin ve katkısının değerlendirilmesi ile ilgili birtakım kriterlerin belirlenmesi gerekmektedir.

4'üncü Emir: Devlet memurları yüksek maaşlar almamalı

Devlet yöneticilerinin var olma sebebini ve insanların hayatlarında ne gibi bir rol oynadıklarını analiz edebilmek için, binlerce yıl geriye gitmemizde ve böyle bir gerekliliğin nasıl ortaya çıktığını “hatırlamamızda” fayda var. İnsanlığın avcılık dönemi örneğine bir göz atalım. Mağaralarda yaşayan avcılar, vahşi bir hayvanı öldürmeyi sadece mertliklerine değil ama mızraklarını bileme becerisine dayandırıyorlardı. Bu nedenle, her avcının genel olarak kendi mızrağının yapım şekline ve onu imal etmek için kullanılan ham maddeye büyük bir önem vermesi gayet doğaldı. Bu sayede, hem hayatta kalmayı hem de aile fertlerinin hayatını idame ettirmek için onları beslemeyi başarabiliyordu. Ancak aileler göçebe olarak organize olmaya başladıkları zaman, mızraklarını ustalara yaptırmaya başladılar. Bu şekilde ilk insan toplulukları, ortak ihtiyaçlara bağlı olarak ve bireylerin yeteneklerine göre aralarında iş bölümü yapmayı başardılar. Doğaldır ki, *mızrak üretimi* daha az atletik yapıya sahip ve cesareti az olan birine verilmiş olması mantıklıdır. Aksine, *mızrağı kullanacak olan* ve kimlerin ava çıkacağına karar

verecek olan kişinin, her avın doğal gidişatını belirleyen ve duruma göre tavır alma yeteneğine sahip biri olmalıydı. Lider avcının, ya sürekli ava çıkmak isteyenlerin ya da yakaladıkları avla gösteriş yapmağa düşkün olanların bitkin düşmemelerine dikkat etmesi gerekirdi. Elbette herhangi birinin *mızrakçı* rolüne seçilmesi için doğal olarak takımın güvenini kazanması gerekiyordu. Yani, kişinin ahlâklı ve adil olması, sonuçta tüm avcılara, ailelerine yiyecek getirme konusunda, eşit fırsatlar sunması beklenirdi.

Söz konusu edilen ilk *mızrak üreticileri ve mızrak kullanıcıları*, hükümet mekanizmasının ilkel şeklini oluşturuyorlar. Bu kişilerin rolleri, üretimi ve ayrıca zamanın ve malın (mızrakların) idare edilmesi aracılığıyla topluluğun çıkarlarına *hizmet etmeleriydi*. Başka bir deyişle, topluluk, yaşamlarını sürdürmek için yetenekli avcılarının iyi bilenmiş mızraklarla kendilerine sağlayabilecekleri yiyeceğe ihtiyaçları olduğunun farkındaydı. Böyle bir düzenlemeyle her avcı, kendi mızrağını yapmak ve onu iyi durumda korumak için zamanının büyük bir çoğunluğunu harcamak zorunda kalmıyordu. Diğerleri de, avcılık konusunda uzmanlaşma gereğini duymuyorlardı. Ancak avdan sonra sıra yiyeceği paylaşmaya geldiğinde *mızrakçı başı* ile *mızrak üreticilerinin* avlardan daha çok yararlanmaları gerektiğine

karar verselerdi, öteki avcılarının nasıl davranacaklarını bir an için tahayyül edin. Bir insanın başka birini kullandığı ayrıcalıklı bir durum ortaya çıkmaz mıydı? Böylesi bir düzenleme, ne adil ne de kalıcı olabilirdi. Avcıların ava çıkmak için herhangi bir nedenleri kalmazdı. Ailelerini yaşatabilmek ve besleyebilmek için, ya baş kaldıracaklar, ya da muhtemelen topluluğu terk edeceklerdi. Bunun sonucunda, *mızrak üreticileri ve mızrakçı başları* kusursuz bir şekilde bilenmiş mızraklarla ve işlerine geldiği gibi oluşturdukları düzenle baş başa kalacaklardı ama etrafta avcıları olmayacaktı!

Dolayısıyla, eğer günümüz toplumlarında, örnekte olduğu gibi *mızrak üreticileri ve mızrakçı başları* adil bir şekilde avcılara hizmet etmiyorlarsa; eğer bireysel çıkarları avcıların çıkarlarından ortak aklın kabul edebileceğinden fazlaysa; eğer yaşam koşulları, avcıninkilerden aşırı derecede iyiyse; o zaman tüm avcıların *mızrak üreticisi ve mızrakçı başı* olmayı tercih edeceklerdir. Birisi o zaman kendi kendine şu soruyu sorabilir: O zaman avcıların kaç tane ava çıkacak ve topluluğun var olma sürekliliği nasıl garanti altına alınacaktır? Varılması gereken noktaya ulaşmak amacı ile kurulan mekanizmanın tam tersi bir sonuçla karşı karşıya kalacak ve çıkarların bölüşülme sisteminin nerdeyse çökmesine yol açacaktı.

Sonuç olarak, bu örneği çağımıza uygulayacak olursak dördüncü emri şöyle formüle edebiliriz: Kamu yararı için çalışan yani *devlet mekanizması* için çalışan hiç kimsenin yaşam koşulları, yönetmesi beklenen insanların yaşam koşullarından çok daha yüksek olmamalıdır. Ne de hükümet yöneticilerine olağanüstü ayrıcalıklar tanınmalıdır. Böyle durumlarda herkes, avcı olmak yerine yönetici olmayı tercih edecek ve bunun sonucunda *devlet mekanizması* çökme noktasına gelecektir.

Son yıllardaki dünya ekonomik krizi, 4'üncü Emrin önemini ön plana çıkarmıştır. Bu metin, çeşitli ülkelerin ekonomilerinde yaşanan problemlerin esas nedenlerini analiz etmeyi amaçlamıyor. Ancak her sıradan vatandaş, kazandığından fazlasını harcadığı zaman, bir gün iflas etme tehlikesiyle karşı karşıya kalacağı farkındadır. Sonuç olarak, *devlet mekanizmasında* çalışanların yüksek maaş almamaları yanı sıra devletin de yüksek harcamalar yapmaması gerekiyor.

5'inci Emir: Devlet bir işletme değildir

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, özellikle de var olan Sosyalist sistemin 1989 – 1991 yılları arasında çöküşünden sonra, batı dünyasında “liberalleşme” ilkelerine dayanan siyasi bir sistem hüküm süregeliyor. Liberal Cumhuriyet, güçler ayrılığını temel alan, ayrıca devletin bireylerin özel haklarına müdahale imkânlarını sınırlayan ve kişilerin belli başlı haklarını garanti altına alan bir anayasaya dayanan temsili bir demokrasidir. “Liberalleşme” terimi Atlantik'in iki yakasında oldukça farklı şekillerde yorumlanmaktadır. Ayrıca ekonomik ya da sosyal liberalizmden bahsettiğimiz zaman da anlam farklılık göstermektedir. Ancak liberalizm her halükârda tüm bireysel hakların savunulmasıyla ve devletçiliğin kısıtlanmasıyla bağlantılıdır. İkinci anlam ise, devletin ekonomiye olan müdahalelerinin sınırlandırılması ve genel olarak da özel girişimcinin bürokrasiden kurtarılması ile ilgilidir. Burada ne bu sistemin neden hüküm sürdüğünü, ne söz konusu sistemin diğer sistemlere üstün olup olmadığını hatta ne de bir insanın hayatını kolaylaştırıp kolaylaştırmadığını araştırıyoruz. Burada bizi ilgilendiren şey, bizi sistemin çökmesine götürebilecek derecede

ekonomik ya da sosyal dayanaksızlık yaratma ihtimali olan pratik uygulamalar çerçevesinde sapmalar olup olmadığı konusudur.

Argümanımızı güçlendirebilmemiz için, önceki bölümde verdiğimiz örneği yeniden kullanmamız gerekecek. Yukarıda sözünü ettiğimiz *mızrakçı başları*, ya şahıs olarak ya da bir grup olarak, aniden av ile de meşgul olmaya karar verdiklerini tahayyül edin. Elbette bu onların ailelerine daha fazla yiyecek sunmalarına katkıda bulunacaktı çünkü avcılara vermek zorunda oldukları av da kendilerine kalacaktı. Daha önce bahsettiğimiz gibi, gerek şahıs olarak, gerekse de grup olarak avcılar gibi faaliyet gösterebiliyorlardı. Yani ikinci durumda, *mızrakçı başları*, avcılar gibi davranacak ve avdan sadece kendileri yararlanmış olacaklardı. Ortaya çıkan sorular ise böyle bir şeyin ahlâki ve doğru olup olamayacağı; avcılarının ve sosyal kitlenin bu durumu kabul edip etmeyeceği yönündedir.

Kullandığımız basit örnekte, yukarıdaki üç soruya da doğal olarak olumsuz cevap vermemiz zor değildir. Ancak, dikkatimizi günümüze döndürecek olursak, etrafımızda mantıksız olarak nitelendirilen ve çoğu zaman fark edilmeyen buna benzer birçok benzer olayın yer aldığını

göreceğiz. Örneğin, en azından Avrupa’da ve diğer üçüncü dünya ülkelerinde halkı yönetenler birçok imtiyazdan yararlandıkları yetmiyormuş gibi çoğunlukla ikinci bir meslekle de iştigal etmektedirler. Ayrıca, birçok durumda devletlerin kendileri “ikinci” bir meslekle uğraştıkları ve iş adamı rolünü üstlendikleri gözlemlenmektedir. Ancak, şunu çok iyi biliyoruz ki, ahlâk ve etik ilkelerinin sistemin büyüklüğüne göre veya araştırdığımız probleme göre değişmeleri mümkün değildir.

Bu nedenle, çok basit bir akıl yürütme ile şöyle bir sonuç çıkarmamız oldukça kolaydır: Halka hizmet etme görevini üstlenenler, yönetilenlere rekabet etme hakkına sahip olmamalıdır. Yani, modern terminoloji kullanarak diyebiliriz ki hükümet görevlileri öğleden sonraları ikinci bir işte çalışarak serbest meslek sahiplerine rekabet edecek kadar aç gözlü olmamalıdır. Ünlü bir halk deyimini uyarınca “*Kimse hem köpeği tok hem de ekmeği bütün isteyemez*”.

Bazları diyebilir ki kamuda çalışanların ikinci bir meslekte çalışmaları zaten yasa dışıdır ve bu nedenle sorunun çözümü yasaların daha sıkı bir şekilde uygulanmasıdır. Ancak yasaları uygulama erkinin yürütme yetkisinin, yani kamuya hizmet edenlerin elinde olması çelişkili bir durum değil mi? Bu nedenledir ki, tek başlarına daha somut koşullar yaratacak

Yiannis Laouris

ve sosyal dengeyi sağlayacak reformlar yapmamız ve bunları uygulamamız kaçınılmaz oluyor.

Sonuç olarak, bu düşüncelerden yola çıkarak, 5'inci Emir aşağıdakileri talep etmektedir:

Devletin hangi kademesinde hizmet ederlerse etsinler bu gibi mevkilerde bulunan insanların maaşları, resmi gazetede yayımlanmalı ve meydana gelen değişiklikler de her ay ilan edilmelidir.

Bu şekilde, kurallara uymayanlar hem devletin caydırıcı yasalar uygulama güçsüzlüğünün arkasına saklanamayacaklar, hem geniş halk kitlelerinin aymazlığından yararlanamayacaklar, hem de her an istekli vatandaşların kontrolüne tabi olacaklardır.

Yukarıda ele aldığımız ikinci örnekte, bir araya gelmiş *mızrakçı başlarının* (ki bunlar günümüzde devleti temsil ediyorlar) *avcılarla* (yani günümüzde özel sektörle) rekabet etmeye karar verdiklerini görmüştük. Günümüz örneğinde durum çok daha vahimdir çünkü söz konusu çıkarlar çok daha büyüktür. Buna rağmen herkesin zararlı çıkacağı bir krizi önlemek daha kolay olur.

Yukarıdaki sebeplerden dolayıdır ki, son yıllarda ve özellikle Lizbon Anlaşması'ndan sonra Avrupa'da devletin, işadami rolünü üstlenmekten kaçınması gerektiği yönünde genel bir görüş hakim olmuştur. Sosyal adalet ile ilgilenen bir devletin bazı görevleri üstlenmesi ve bu görevleri elinde tutması doğaldır. Meselâ, birisi bir kaza geçirdiğinde sağlık sigortası ister olsun ister olmasın, ilk yardım ve gerekli tıbbi bakım almasını, ahlâki açıdan doğru olduğunu hepimiz kabul ediyoruz. Aynı mantıkla, devlet televizyonundan, popüler olmasa bile, toplumu ilgilendiren konularla ilgili yayın yapmasını bekleriz. Genel olarak, hepimiz devletten, muhtemelen kazançlı olmayan bazı görevler yerine getirmesini talep ederiz. İstenen şey, devletin bu tür görevleri yürürlükten kaldırması değil, bunları makul ücretle yapması ve vergi ödeyenlere iyi hizmet sunmasıdır. Elbette, günümüz sosyo-ekonomik sistem çerçevesinde, devletin kendi rolünün ne olacağına karar vermesi gerekiyor. Devletin rolünün yasaların yapılması ve uygulanmasıyla kısıtlanmış olması yönündeki görüş büyük bir çoğunluk tarafından kabul edildiği sürece, devletin işadami rolünü üstlendiği durumlarda dikkatli olması gerekmektedir.

6'nci Emir: Kamuda yaşam boyu iş güvencesi olamaz

İnsanların, istikrarlı bir hayat talep etmeleri doğaldır. İş hayatımızda, insani ilişkilerimizde hatta günlük hayatımızda istikrar olmasını istiyoruz. Çocukların evde istikrarlıya ihtiyaçları vardır. Borsada istikrar olduğu zaman ekonomi daha düzgün gelişir.

Bizi meşgul edecek olan soru ise şudur: Çevremizde, yani genel sistem içerisinde hüküm süren istikrardan daha fazlasını bulacağımız bir alt sistem kurmamız mümkün müdür? Meselâ, ergenlik çağına yeni girmiş çocuğumuza, sabah saatlerine kadar dışarıda kalmasını yasaklamak isteyebiliriz. Ancak hepimiz şunu çok iyi biliyoruz ki, eğer diğer anne-babalar aynı yaştaki çocukları için aynı şeyi yapmazlarsa ve toplum gece kulüplerini yasaklamak için yasa yapmaz ve bunları uygulamazsa, bunu başarmamız oldukça zordur. Bir ülkede işçiler, bilim adamları ve siyasetçiler kendi toplumlarının iyiliği için gayretli bir şekilde çalışıyor olabilirler. Ancak komşu ülkelerde (hatta çok uzak ülkelerde bile) ortaya çıkan bir kriz, bu insanların

refah düzeylerini kaçınılmaz olarak ve önemli derecede etkileyecektir. Bu noktada birçok örnek verebiliriz. Ancak bilmemiz gereken şey, bu çerçevede biyolojide “açık sistem” olarak adlandırılan sistem gereği etraftaki sistemleri dışlayarak yeni bir alt sistem oluşturmamızın mümkün olmadığıdır.

İstikrarsızlık ille de olumsuz olacak diye bir zorunluluk yoktur. Aksine, gelişmenin ve oluşumun gerçekleşmesi için gerekli önkoşul, bir sistemin çevredeki düzensizlikler karşısında dirençli durması ve buna uyum sağlamasıdır. Bunu daha anlaşılır kılmak için entropi (statik enerji) terimini ödünç alacağız. İzole edilmiş bir sistemde statik enerji, daima artma eğilimi gösterir. Canlı bir organizma etrafındaki çevreden soyutlandığında, ölür ve parçalanır. Entropi artmasına paralel olarak, karmaşıklık azalır. Ölü madde çok daha az bilgi ve daha fazla entropi içerir. Aksine, yeryüzündeki yaşam gibi açık bir sistemde her şeyin açığa çıkmasıyla ve daha karmaşık yaşam biçimleriyle sürekli bir gelişim ve değişim olduğunu gözlemliyoruz. Üst canlı sistemlerinin yeteneklerinin ve olanaklarının geliştirilmesi ve artırılması, enerji sızmasından ve karmaşıklığın artmasından kaynaklanan sürekli bir entropi azalması olarak nitelendirilir. Dolayısıyla, istikrarsızlığın “açık sistem”in karakteristik

özelliği ve söz konusu gelişmenin ayrılmaz bir parçası olduğu sonucuna varmış olunuz.

Bugün öyle bir ekosistem içinde yaşıyoruz ki tüm taşıyıcılar, yükleri ne olursa olsun, birbirleri ile irtibat halindedirler ve birbirlerini etkilerler. Sonuç olarak, sistem sonuna kadar açıktır ve gelişmek için ellerinde tüm maddi olanaklar mevcuttur.

İçinde yaşadığımız ve Heraklit'in "*her şey akar*" dediği bugünkü dünyaya bir başka açıdan bakacak olursak göreceğiz ki istikrardan söz etmek kaçınılmaz bir mecburiyettir. Toplum olarak ahlâki değerler temelinde, bazı kurumlar çerçevesinde ve özellikle doğal çevremizi hele kullanım yöntemlerimiz konusunda istikrar sağlamayı başaramazsak, bir istikrarsızlık ve kaos dönemine girme tehlikesi ile karşı karşıya kalacağız. Dolayısıyla, en önemli konu, korumak zorunda olduklarımızın neler olduğuna karar verip onları koruma altına almamız; değişebilenleri ve değişmesi gerekenleri de değişim gücü doğrultusunda değiştirmektir. Kuşkusuz toplumumuzun, ahlâk, etik, eşitlik ve sevgi gibi değerleri zaman içinde korumaya yönelik yöntemler bulmaya muhtaçtır. Ancak insan şu soruyu sormaktan kendini alamıyor: Bugün içinde yaşadığımız dünya sisteminde, toplumun bir kesimi, örneğin devlet

mekanizmasında çalışan kesimin, çevrelerinde meydana gelen sarsıntılara duyarsız kalmaları mümkün mü? Bir “alt sistem” inatla sözde “kazanılmış sendikal haklar” arkasına saklanarak “kapalı” ve çevresinden izole edilmiş gibi davranmak hakkına sahip olabilir mi? Tavada kızartılan bir yumurta tahayyül ediniz ki bu yumurtayı kızartan şahıs, yumurtanın sarısının bir kısmını kızgın yağa rağmen stabil tutmaya çalışmaktadır. Bu yumurtanın sarısının patlamasına yol açmayacak mı? Yani, herhangi bir alt sistemin çevresinde olup biten değişikliklere uyum sağlamaması, sistemin tümünün yıkılıp mahvolmasına neden olabilir.

Daha somut konuşmak gerekirse, eşi benzeri görülmemiş değişikliklerin yaşandığı günümüz şartlarında bazılarının ısrarla “yaşam boyu istikrar” talep etmesi olağan mı? Devlete hizmet ettikleri varsayılan ve toplum diye adlandırdığımız büyük sistemi korumaları beklenen kişilerin oluşturduğu bir alt sistemin yasalara uymama gibi tavır sergilemeleri ve bunu yaparken de utanmamaları mümkün mü?

6’ncı Emir’e göre, bazı kişilerden oluşan grupların ve hele de topluma hizmet etme iddiasında olanların, yaşam boyu istikrar gibi bir imtiyaz sağlamasını men etmesi herhangi bir

siyaset felsefesi ile çelişmez. Bunun aksi, halen içinde yaşadığımız ve çalıştığımız doğa kanunlarıyla çelişir.

Sonuç olarak, herhangi bir devlet çalışanın belli bir mevkide kalması “kazanılmış bir hak” olarak görülmemelidir. Bu durumun kişinin yeni koşullara ve değişime uyum sağlaması gerektiği ve kendini sürekli geliştirmenin bir sonucu olması gerektiği kabul edilmelidir.

7'nci Emir: Tüm meclis oturumlarının canlı olarak yayınlanması

Son zamanlarda, vatandaşların bilgiye doğrudan erişmesi ile ilgili olarak sürekli birçok şey söylenmektedir. Üstelik vatandaşın bilgiye erişim hakkı öylesine önem kazanmıştır ki bazıları bunu temel insan haklarından biri olarak kabul etmektedir. Aşağıda bu konunun niye gündeme geldiğini ve bilgiye erişim temel bir insan hakkı olup olmadığını tartışacağız.

Çoğu ülkede, parlamento oturumları, en azından önemli konuların görüşülmesi sırasında, devlet televizyonundan canlı olarak yayınlanmaktadır. Ancak neredeyse tüm durumlarda, kamera konuşan kişinin karşısına yerleştirilir ve on saat süreyle aynı konumda öylece hareketsiz bırakılmaktadır. Bunun oldukça yorucu ve izleyici açısından caydırıcı olması yanı sıra, vatandaş *salonun içinde bulunduğunu* hissetmek ve vücut dilini izlemek de isterdi. Aktif bir vatandaş oturuma kimin katıldığını, kimin katılmadığını; başkaları konuşurken kimin dikkatlice ve sabırla dinlediğini ve kimin gürültü patırtı çıkarttığını, kimin

dalga geçtiğini ya da sigara içtiğini görmek ister. Bütün bunlar, insanların bilmek istediği önemli ikincil bilgilerdir. Bunlar bilindiği zaman, insan daha iyi değerlendirme yapma olanağına sahip olur ve kendisini mecliste temsil etmek için seçtiği kişileri gerekirse cezalandırma olanağını elde etmiş olur.

Elbette 21. yüzyılda oturumların sadece bir tek televizyon kanalından yayınlanması kabul edilemez. Bu gibi yerlere dijital teknoloji yerleştirilerek teknolojinin *bilinen egemenliğinden* yararlanılabilir. Bu sayede aktif bir vatandaş hem daha derin bilgi sahibi olabilir hem de sağlıklı bir fikir sahibi olma olanağını elde ederdi.

Her şeyden önce, video kaydının internette ulaşılabilir ve kalıcı olması beklenir.

İkinci olarak da vatandaş (ya da gazeteci) gayet kolay bir şekilde konuşmaya ulaşabilmesi ve onu yeniden izleme olanağına sahip olması gerekir. Hatta temsilci belli bir konudan bahsettiği yerde konuşmadan herhangi bir alıntıya ulaşabilme olanağı yaratılmalı. Bu durum, videoya “zaman kilidi” takılarak rahatlıkla halledilebilir. Söz konusu “zaman kilidi” konuşmanın konusunu ve içeriğini her an hafızasına kaydedebilecek. Herhangi biri, bazı argümanları reddetmek

ya da desteklemek için siyasi tezlerini somut konulara dayandırmak istediğinde, işte o zaman modern derleme sistemlerinden ve yöntemlerinden yararlanılabildi. Şunu da eklememiz gerekir ki böylesi bir işlevselliğin maliyeti pek de pahalıya patlamazdı. Hele temsilcilerin bütçelere koyduklarını gördüğümüz miktarlarla karşılaştırdığımız zaman demokrasinin derinleştirilmesi için harcanacak olan bu miktar deve de kulak kalır. Esas soru, meclisteki temsilcilerin, kendilerinin diğerleri için yasallaştırdığı kamu kontrolünü, kendileri için de uygulanmasını kabul etmeye hazır olup olmadıklarıdır.

Ahlâk, etik ve demokrasi ilkeleri üzerine güven inşa edilmesine ümit bağlayan yasa koyucular, sadece sistemin daha iyi çalışması için değil aynı zamanda şeffaflığın da olması için, yukarıda bahsedilen önlemleri almaya mecburdurlar. Hatta daha da fazlasını söylememiz gerekirse, açıkça, dönemimizin karakteristik özellikleri olarak belirlenen çürümüşlük ve yozlaşmayı aslında kendilerinin yaratmadığını ispatlamaya davet ediliyorlar. Bu da ancak, vatandaşa kendilerinin yaptığı tüm çalışmalara doğrudan ve kolayca erişme olanağı sağlanırsa olabilir.

8'nci Emir: Her şey gün ışığında

İkinci Dünya Savaşı sonrası ve özellikle 1947 yılından Berlin duvarının yıkıldığı 11 Kasım 1989 tarihine kadar olan süre, soğuk savaş ve casusluk yılları olarak nitelendirildi. Tüm bu süre zarfında ABD ve SSCB arasında hiçbir silahlı çatışma yaşanmadı. Aksine, “savaş” gün be gün nükleer ve sanayi alanında yaşanan rekabetti. Bu yıllarda casusluk yoğun olarak yürütülüyordu. Çünkü hakimiyet özellikle enformasyon ve bilgiye dayanmaktaydı. Araştırmalar büyük oranda gizli ve güvenilir ortamlarda yapılırdı. Barışın yerleşmesiyle ve bilimin ilerlemesiyle, enformasyon ve bilgi daha rahat ulaşılabilir oldu, hatta kamuya açık bir hal aldı. Bilim adamları buluşlarını ve icatlarını uluslar arası dergilerde rahatlıkla yayınlar oldular. Bir atom bombası yapımının formülü bugün bir ortaokul öğrencisinin bile ulaşabileceği sıradan bir bilgidir. İstikrar ve barış artık gizli bilimsel formüllere değil, onların ticari değerlendirilmesine dayanmaktadır. Dengeler, artık kontrol ve denge (checks and balances) ilkesine dayanmaktadır. Muhalifler bir birlerinin silah sistemlerini ve avantajlarını biliyorlar, bu da savaş başlatmak için caydırıcı bir unsur oluyor. Bu bilgiye sadece

askerler değil, aynı zamanda bilim adamları, gazeteciler ve hatta sıradan vatandaşlar bile sahiptirler. Meselâ, Birleşmiş Milletler'e bağlı olarak çalışan Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu'nun (International Atomic Energy Agency) kurulduğu 1957 yılından beri devletler nükleer sistemlerde yer alan gelişmeleri bu kuruma bildirmek zorundadır. Başka bir deyişle, günümüzde bilgiler gün ışığı altındadır. Amerikanlar, Ruslar, Fransızlar ve genel olarak ilgili anlaşmayı imzalayan devletler, sadece rakiplerinin savaş başlıklarının sayısını ve yerini bilmekle kalmayıp, aynı zamanda bunları inceleme hakkına da sahiptirler. Her türlü rekabet, Coca Cola ham maddesinde olduğu gibi gizli reçetelere değil, ekonomik ve stratejik tercihlere dayanır. Anlaşmazlıkların çözümü, önceden kabul edilmiş müzakere ve uzlaşma ilkelerine dayanır. Birileri Çin'de iPhone'ların nasıl üretildiğini bilebilir. Ancak patent hakları ile ilgili uluslararası koşullar, o ürünün ticaretini yasaklamaktadır.

Argümanımızı daha da güçlendirmek için, bir örnek daha hatırlatalım. Yıllardan beridir "ücretsiz yazılım" (open source) kuramı hızlı bir şekilde yayılmakta ve gelişmektedir. Bu yaklaşım sadece yazılımla sınırlı kalmamakta, aynı zamanda diğer teknik bilgi işlemlerinde de uygulanmaktadır. Burada önemli olan nokta, bilginin uygulanabilirliği, kopya

edilebilirliği, araştırabilirliği, değiştirilebilirliği ve yayılabilirliğinin sınırsız olmasıdır. Bunun sonucu olarak da, bilginin gelişmesidir. Çünkü birçok uzman bilimin gelişmesi için işbirliği yapma olanağına sahip oluyorlar. On altı milyondan fazla insan, insanlık bilgisine katkı koymak amacıyla Wikipedia'nın geliştirilmesine katkı koymaktadır. Bu çaba bilgiye özgürce ulaşma yönünde çarpıcı örnektir. Ayrıca, Massachusetts Teknoloji Enstitüsü'nün açık üniversitesi (MIT Open Course Ware) tüm derslerini internet aracılığıyla herkese bedava dağıtıyor.

Bilginin doğduğu, çoğaldığı, yayıldığı ve evrensel bir anlam kazandığı böylesi bir ortamda eşi benzeri görülmemiş bir ortak akıl oluşmaktadır. Toplumun tümü karşıtlarını silahlarını ve avantajlarını bildiği zaman, sıradan bir vatandaş kolay kolay propaganda kurbanı olmaz. Bu sayede politikacılar vatandaşlara modası geçmiş propaganda yapma olanağını kaybederler, buna bağlı olarak da vatandaşlar, bu propagandaların ve sahte sloganların peşine düşmezler.

Uluslararası koşullar ve gerçekçi yaklaşımlar bir ülkenin iyiliği için o ülkeye somut tercihler yapmayı zorunlu kılabilir. Ancak siyasi liderler geçmiş tezlerinde ve argümanlarında kısıp kalmaları sonucu açılım gerçekleşemeyebilir. Bir lider düşününüz ki, siyasi

müzakerelerde veya çok önemli bir konuda toplumsal reformlar gerçekleştirmek çabasında halk kitlelerini gelişmelerden uzak tutmakta ve onlara danışmamaktadır. Beklenenin üstünde iyi bir anlaşma sağlamayı başarsa bile, halkın o anlaşmayı reddetmesi gibi hoş olmayan bir durumla karşı karşıya kalması mümkündür. Çünkü halk o sürecin dışında bırakıldığı ve herhangi bir şekilde olaya “dahil edilmediği” gerekçesiyle ve haklı olarak tepki koyabilir. Demokratik diyalog biliminde, birisinin, değişimden hayatları etkilenecek kişilerin oluru almadan toplumsal bir düzen değişikliğine gidilmesinin ahlâk dışı olduğu yönünde bir aksiyom bulunmaktadır.

8’inci Emir bazı kişilerin kulaklarına abartılı gelebilir. Tüm gelişmelerin açıklanmasının kendilerini muhtemel ayaklanmaların ve tepkilerin içine sürüklemesinden endişe duyabilirler. Ancak gerçekte, böyle bir şey olmayacak. Kitleler, sadece kendilerini ifade etme fırsatı verilmediği zamanlar, kontrol edilemez bir “kalabalığın” içerisine katılma eğilimi gösterirler.

Sıradan bir vatandaş, doğrudan bilgilendirme talep eder. Bilgilendirilmenin de üçüncü kişiler diye adlandırdığımız siyasiler ya da gazeteciler aracılığıyla olmasını arzu etmez.

Yönetim sistemi *ciddi siyasi müzakerelerin dahi televizyon kanalından doğrudan yayınlanmasını öngörürse*, o zaman vatandaşların görüşleri ve tezleri olgunlaşacaktır. Sonuçta şu olacak: Ortak akıl oluşacak ve herhangi bir sorun üzerindeki tercihlerin, gerçekçi olanakların ve en uygun stratejilerin neler olduğu netleşecektir.

Temel konular üzerinde yapılan müzakerelerin televizyondan canlı olarak yayınlanması liderlerin işini de kolaylaştıracak. Onları, muhalif gruplardaki kişilerle veya gazetecilerle ya da kendi yandaşları ile görüştüklerinde yanlış anlaşılmaları yeniden izah etme zahmetinden de kurtarmış olacak. Böyle bir gelişme süreçleri basitleştirecek ve gazetecilere (hatta arabuluculara) bir müzakerenin özüyle meşgul olmalarına izin verecek. Gelişmeleri gerek kendi yandaşlarına gerekse kamuoyuna defalarca izah etmek durumunda kalmayacaklar. Ayrıca, tezlerin ortaklaşa kabul edilmesi ya da reddedilmesi müzakerecinin çabasını halkın seçtiği meseleler üzerinde konsantre olmasını sağlamış olacak. Bir liderin artık ikiyüzlü bir dil kullanamaması ve müzakerenin gelişmeleri ile ilgili halkını kandırma ihtimalinin ortadan kalkması, ona daha fazla saygınlık verecek ve ona yeni seçenekler bulma olanağını sağlayabilecek. Herkesin kendisini izlediğini aklında tutarak müzakere yapma zorunluluğunu hissedecek.

Böylelikle kendisi gibi olacak, samimiyetle ve gayretle çalışacaktır.

Bir demokrasiden beklediğimiz şey, iktidarın halk tarafından oluşturulması ve uygulanmaya konmasıdır. Yani, demokratik bir yönetim şeklinin ortaya çıkması için, vatandaşların siyasi ve hatta ciddi kararların alınma süreçlerine bizzat katılımının garanti altına alınması gerekir. Teknoloji çağında, katılım sadece seçimlerin ve referandumların yapılmasıyla sınırlı kalmamalıdır. Her bireyin yaşamını etkileyen süreçlere de katılımı sağlanmalıdır. Bu bağlamda, sıradan bir gençten veya herhangi bir vatandaştan aktif bir birey olarak toplumun karşılaştığı güç sorunlar karşısında olgun görüşlere sahip olmasını talep edebilmemiz için büyük önem taşıyan müzakere konuları ile ilgili bilgileri, hatta şimdiye kadar duyulmamış olanları bile, kendisine sunmamız gerekir. Sonuç olarak denebilir ki, yönetimden *her şeyin gün ışığına çıkmasını* ve tüm gelişmelere ulaşmayı talep eden, bunlarla ilgili konularda şeffaflık unsurlarını garanti altına alan 8. Emrin hayata geçirilmesi, toplumsal kararlara özgün katılım için zorunlu bir önkoşuldur.

9'uncu Emir: Reformlar sadece demokratik diyalog çerçevesinde gerçekleştirilmeli

Bir önceki başlıkta yönetimin reformları uygulamaya koyarken, halkın özlü katılım ve müdahalesine izin vermediğini gördük. Demokratik diyalog biliminin, buna karşılık, ortaya çıkacak değişimlerden yaşamları etkilenecek olanların ortak görüşü alınmadan bir sistem değişikliğine gidilmesinin ahlâk dışı olarak nitelendirildiğinden söz ettik. Günlük deneyimlerimiz bize bundan daha fazlasını da gösteriyor:

Birileri, ortaya çıkacak değişimden yaşamları etkilenecek olanların özlü, samimi ve etkin katılımı olmaksızın bir sistemi değiştirse bile, bu değişim başarısızlıkla sonuçlanmaya mahkumdur.

Bu başlıkta bizi meşgul edecek olan soru ise, bir sistemin değiştirilmesi amacıyla gerçekleştirilen istişarelere birçok insanın özlü katılımının garanti altına alınması için pratik uygulamaların mümkün olup olmadığıdır.

İnsanların, yöneticilerin karar verdiği reformları, kendi lehlerine olsa bile, kucaklamayı ve kabul etmeyi reddetmelerinin nedenini daha iyi anlayabilmek için demokrasinin doğduğu yere, geri gidelim ve antik çağa ait bilgilerden yararlanmaya çalışalım.

2,500 yıl önce, demokrasinin babaları Antik Atina “Pazarı”nda (Agora’da) buluşuyor ve kendilerini meşgul eden problemleri tartışıyorlardı. O zamanki sorunlar, bugünküler kadar karmaşık değildi. Gene de antik çağdaki insanların nasıl görüş alışverişinde bulduklarını, bir uzlaşmaya nasıl vardıklarını ve aldıkları kararları da nasıl desteklediklerini araştırmamız zahmete değer.

“Pazar” (Agora) kelimesi Yunanca toplamak, bir araya getirmek ve akabinde de nutuk çekmek, yani kamuoyu önünde konuşmak anlamına gelen “yükseltmek” fiilinin kökünden gelmektedir. Etimoloji bilimi, Antik Pazar’a (Agora’ya) çok çeşitli roller yüklemektedir çünkü Antik Atinalıların günlük yaşamları bu mekânda şekilleniyordu. Pazar (Agora), yönetimin merkeziydi ve dini, ahlâki, siyasi ve sosyal meselelerin tartışıldığı yerd. Ayrıca o zamanki işadamlarının ticaretle meşgul oldukları yerd. Agora, Antik Atina’nın kalbiydi.

Atina'nın önde gelen antik filozoflarından biri olan Sokrates, Pazar (Agora) yerinde öğrencilerine ders veriyordu. Zengin değildi, ne de aristokrat bir aileden gelmekteydi. Hiçbir zaman hiçbir şey yazmayan Sokrates, konu ile ilgili bir şey bilmediğini, ancak öğrenmek istediğini söyleyerek belli bir konuda tartışma başlatıyordu. Meselâ, neyin haklılık neyin haksızlık olduğunu, neyin cesurluk neyin korkaklık olduğunu sorarak tartışmayı başlatabilirdi. Ciddi bir konuyu diyalogla, basit sorulara verilen yanıtlardan oluşan gerçeği arama yöntemine diyalektik (teknik) denir. Bir insanın aklını kullanmayı (yani mantıksal düşünmeyi) öğrenmesi durumunda, bunun devamında da her sorunu çözebileceğine ve tek başına gerçeğe ulaşabileceğine samimi olarak inanıyordu. Belli ki bugün yaşasaydı, öğrencilere hazır bilgi vermekten başka bir şey yapmayan eğitim sistemimizi eleştirecekti. Sokrates sorduğu sorularla karşısındakinin ilgisini konuya yoğunlaştırmasını ve kendi muhakemesi ile gerçeği bulmasını tercih ediyordu. Hiç kuşkusuz, Sokrates deneyim, gözlem ve çıkarım (constructivist learning – yapısal öğrenim) yollarıyla var olan deneyimleri değerlendiriyordu. Vygotsky ve Piaget'e atfedilen bu yöntemi, onlardan 2,500 yıl önce kullanmıştı. Sokrates'in bu yöntemi obstetrik (ebe aracılığıyla doğal doğum) olarak bilinmektedir. Yani "ebe"nin bir çocuğu annenin karnından çıkardığı gibi

Sokrates de karşısındaki halihazırda sahip olduğu bilgiyi, kendisi farkında olmadan dışa çıkarmasına yardım ediyordu. Birisi diyebilir ki Sokrates günümüz sıradan vatandaşını yani çevresinde olup biten sorunları anlayıp öğrenmeye çalışan bir insanı simgeliyor.

Sokrates İ.Ö. 5. yüzyılda yaşamıştır. Bu dönem Perikles'in Altın Çağı olarak da bilinmektedir. Perikles özgür ifadenin ve halkın toplumsal konulara katılımının en büyük destekçilerinden biriydi. Demokrasinin ve Batı uygarlığının temellerini atan kişi olarak kabul edilmektedir. Perikles'in döneminde Pazar (Agora) özel bir anlam kazanmıştı. "Meclis" toplantıları orada yapılmaktaydı. Bugünkü parlamentoya kıyasla, o günkü "Meclis üyeleri", yani siyasi haklara sahip olan bireyler seçilmiyorlardı ve toplantılara istedikleri zaman katılıyorlardı. Perikles'in halk kitlelerini desteklemesi ve onlara, bizzat kendisinin de ait olduğu aristokrat sınıfın gücünü kısıtlayarak, onlara daha fazla hak elde etmelerine yardımcı olması kayda değerdir. Atina demokrasisi günümüzdeki gibi dolaylı değil, dolaysız demokrasiydi. Üst düzey yöneticiler ya kura ile ya da doğrudan oylama ile seçiliyorlardı. 500'ler Meclisi, genel meclisin bir komitesi olarak görev yapıyordu ve yasa taslaklarını hazırlıyordu. 500'ler Meclisi kura ile seçiliyordu.

Bir vatandaş hayatında iki kez Meclis üyesi olabilirdi. Her gün, milletvekillerinden biri Meclis ve devlet başkanı olurdu. Her vatandaşın Meclis'e öneri sunma hakkı vardı. 5. yüzyılda, her yıl düzenli olarak 10 genel Meclis kurulu gerçekleştiriliyordu (bir sonraki yüzyılda toplantı sayısı 40'a yükseltilmişti). Arada kalan sürelerde, vatandaşlar gündemdeki her konuyu Pazar'da (Agora'da) tartışıyorlardı. Kurul toplantısına ve oylama gününe kadar, halk meydanda görüşerek ve istişarede bulunarak bir uzlaşmaya varmış olurdu. Kitlelerin meydanda yapılan tartışmalar sonucu, Antik Atina, vatandaşlarına gerek sorunlarını gerekse kararlarını sahiplenme duygusunu vermeyi başarırdı.

Ne yazık ki, günümüzde buna uygun bir model yoktur. Birçok bilim adamı, katılımcı demokrasiyi garanti altına alacak olan bir sistemin gerekli unsurlarını belirlemek için "Kamusal Alan" (Public Sphere) kuramını kullanıyor:

- Anayasa tarafından garanti altına alınacak olan ifade özgürlüğü ya da genel anlamda insan hakları gibi özgürlükler.
- Devletin kontrolü altında olmayan kitle iletişim araçlarının bağımsız olması ve çoğulcu sistemin varlığı.

- Bilgi ve enformasyona özgürce erişim.
- Toplumsal meseleleri ele alanların sorumluluğunu kontrol edebilen aktif vatandaşlar toplumu.
- Sıradan vatandaşların bir araya gelip konuşabildikleri mekânların varlığı. Böylesi yerler arasında kahvehaneler, iş yerleri ve hatta okullar örnek olarak gösterilebilir.

Bir önceki başlıklarda gördüğümüz gibi, bu unsurlar tek başına, karmaşık olan çağdaş bir sorunun müzakere edilmesine büyük bir vatandaş kitlesinin özlü, samimi ve etkin katılımı elbette mümkün kılmaz. İşte bu nedenledir ki, onlarca yıldan beri dünyanın her tarafındaki bilim adamları, ilgili vatandaşların müzakerelere özlü bir şekilde müdahil olmalarına fırsat veren demokratik diyalog biliminin gelişmesi ve güçlenmesi için çalışmaktadırlar.

Onca yıldan beridir, Avrupa Komisyonu ve diğer uluslararası örgütler, müdahil taraflarca kabul edilen anlaşmanın gerçekleşmesini ve sorunların çözülmesine ilişkin en etkili yol olarak demokratik diyalogu ve katılımcılığı işaret eden yöntemlerin hayata geçirilmesini teşvik ediyor. Bu çalışmanın amacı, çoğu insanın bir diyaloga özlü katılımının basit bir iş olduğunu iddia etmek veya buna ilişkin yöntemlerin nasıl olacağını göstermek değildir. Önemli olan,

bir vatandaşın müdahil tarafların demokratik katılımını büyük ölçüde garanti altına alan demokratik bir diyalog yöntemi olduğunu bilmesidir. Ayrıca, bu yöntem, ortak sorun olarak kabul edilen bir konu etrafında ortaklaşa bir karar alma ve katılımcıların üzerinde uzlaşmış olan konularda çözümler oluşturulmasına yardımcı olur. Bu yöntemler, herhangi bir sorundan etkilenenlerin o sorunla ilgili analiz, anlayış ve çözüm için gerekli olan ortak akla sahip olduklarını varsaymaktadır.

Diyalog süreci sayesinde sorunun ortak-sahipliği bilinci de gelişmektedir. Bunun yanı sıra, aşamalı olarak sorunun farklı boyutlarının ortak anlayışına ulaşılmakta ve ortak bir iletişim dili oluşturulmaktadır. Burada en önemli nokta, katılımcıların kendilerini çözümün ve değişikliklerin ortak-sahipleri olarak görmeleridir.

Son olarak diyebiliriz ki, yöneticiler insanların hayatlarını etkileyen sistemler üzerinde reformlar yaptıkları zaman bu reformların etkilenen insanlar tarafından da kabul edilmesi gerekir.

9'uncu Emir, yönetimin reformları sadece demokratik yapıya sahip bir diyalog çerçevesinde gerçekleştirmesi gerekliliğini talep ediyor. Söz konusu diyaloga tüm ilgili tarafların

Yiannis Laouris

temsilcilerinin yanısıra sıradan vatandaşların da katılımı gerekir.

10'uncu Emir: Reformlar üzerinde anlaşılmış bir yol haritası aracılığıyla gerçekleştirilir

Bir ülkenin siyasetçilerinin yapılacak olan değişikliklerin gerekliliği konusunda sıklıkla tamamen hemfikir oldukları herkesin bildiği bir sırdır. Çoğu kez, muhalif siyasal gruplar bile sistemin iyileştirilmesi için yapılması gereken somut değişikliklerin ve düzenlemelerin neler olduğu konusunda aynı görüşlere sahip olurlar. Görüşlerin özdeşleşmesi öyle bir noktaya varabilir ki tezlerini taraftarlarına anlatabilmek için kamuoyu önünde yapılan açıklamalar bazen kendilerini zora sokan bir boyuta ulaşabilir. Bu nedenle, “muhaliflere güvenmiyoruz” veya “reformları daha iyi hayata geçirecekler” diye bu yönetime sahip çıktıkları gibi gerekçelerin arkasına saklanmak ihtiyacını duyarlar. Bu gibi davranışlar sonucu vatandaş siyasetçilere olan güvenini kaybediyor ve aşamalı olarak onlardan uzaklaşıyor. Durum bazen daha da vahim olabilir. Kameralar arkasında, gözlerden uzakta siyasetçiler, sözde muhalifleri ile birlikte yiyip içiyor ve birbirleriyle dalga geçiyor da olabilirler. Bizi burada esas ilgilendiren soru şudur: Böyle bir siyasi

Yiannis Laouris

konjunktürden oluşan çıkmazdan kurtulmak mümkün müdür, değil midir?

Buna verilecek cevap elbette sadece bir “evet” değildir. Kulağa ne kadar tuhaf gelse de bu çıkmaz, ele alınmış şekline bağlı olarak basit bazı değişiklikler yapılarak aşılabilir.

Her şeyden önce olumlu verileri ele alalım. Yukarıda, muhalif siyasi güçlerin, söz konusu sorunun giderilmesi için gerekli bazı somut düzenlemeler veya siyasi/hukuki/ekonomik reformlar konusunda hemfikir olduklarını varsaydık. Son yıllarda neredeyse tüm batı dünyası demokrasilerinde bunun yaşandığını gördük. Gerek iktidar partisi gerekse muhalefet şu veya bu sebeple kamuoyu önünde uzlaşmaları siyasal gerekçeler nedeniyle mümkün olmuyor. Bunun sebebi de, siyasal partilerin bundan doğrudan veya dolaylı zarar görme ihtimalidir. Halbuki uzlaşma gündeme geldiği zaman kamuoyu ile paylaşılmış olsaydı bu siyasi kayıp azaltılabilir ya da en aza indirgenebilirdi. Taraflar, ta başından üzerinde uzlaşmış olan yasanın belli bir süre sonra (örneğin 10 yıl içerisinde) hayata geçirileceğini kamuoyu ile paylaşırsa ortam gerilmez ve siyasi kayıp kaygısı da çekilmemiş olurdu. Böyle bir çerçevede daha yaratıcı ve yapıcı bir görüşmenin yapılması

ve birçok siyasi grup tarafından kabul edilecek bir uzlaşma sağlanması mümkündür.

Uzlaşma sağlandıktan sonra sıra uzlaşmanın özüne gelir. Yani herkesin çıkarının gözetilmesini talep eden somut reformlar belirlenir. O zaman uzlaşmanın ikinci kısmının hayata geçirilmesi için yani yol haritasının çizilmesine gelir. Siyasi güçler, yapılacak olan reformlar hakkında ve onların hayata geçirilmeleri, son kabul süresi konusunda uzlaştıktan sonra, yol haritası teknik komiteler tarafından bile hazırlanabilir.

Burada önerilen yaklaşım, doğrudan başlayan mikro-değişikliklere odaklanan alışılmış uygulamayı alaşağı ediyor. Halbuki ya daha kapsamlı konsensüs gerektirdiğinden, ya da gelişmeler bu reformları zorunlu kılmadığı için özlü ve gerekli reformların yapılması ertelenmektedir. Ne yazık ki bugünkü uygulamalar, sadece kısa vadeli ve sancısız amaçlarla gerçekleşebilen bir uzlaşmaya dayanmaktadır.

10'uncu Emir süreci kolaylaştırmaktadır. Çünkü sorunun özüne dayanan özlü ve kapsamlı bir çözüm bulunmasını kolaylaştırıyor ve akabinde süreci adım adım üzerinde anlaşılması bir süre zarfı içerisinde üzerinde uzlaşılmış bir çözüme doğru götürecek yol haritasının çizilmesini talep

Yiannis Laouris

ediyor. Yol haritası çalışması gelecekte nihai dönüm noktasından başlar, geriye doğru gelir ve şimdiki zaman üzerinde anlaşmaya varılır.

Emirlerin Ötesinde: Demokrasinin gelişmesi için sürekli olarak alınması gereken önlemler

Bu bilimsel çalışmanın giriş bölümünde de belirtildiği gibi, “10 Emir” ne eksiksiz bir reform önerisidir ne de derin bir araştırma ürünüdür. Buna rağmen tüm bunlar, bugünkü yönetim sisteminin daha şeffaf olmasını ve halkın katılımını gerektiren yeni bir demokrasiye dönüşmesini hayal eden çoğu vatandaşın görüşlerini, isteklerini, düşüncelerini ve kuşkularını yansıtmaktadır.

Emirler bölümlerinde, bugünkü modern temsili demokrasi modelinde siyasetçilerin seçim öncesi yaptıkları vaatlerini tutmadıklarını ve onlardan “tavizler” vermeye “mecbur” kaldıklarını gördük. Bu sistem şeffaflığın yetersiz olmasına ve buna paralel olarak yolsuzlukların ve karmaşıklıkların ortaya çıkmasına elverişlidir. Siyasetçilerin kamuoyunu ilgilendiren meseleleri ahlâki açıdan ele almamalarının sebebi, buna mecbur kaldıklarından veya talep edilen becerilere sahip olmadıklarından hatta bunu istemediklerinden değildir. Bunun gerçek sebebi, kurallar, şeffaflık, kurumlar, mekanizmalar konularındaki eğitimsizlik ve bu yöndeki siyasi kültürün eksikliğidir. Siyasetçiler başka

türlü davranmaya mecbur olduklarını hissetmiyorlar çünkü sistem vatandaşlara, süreçlere doğrudan katılma, onlara müdahale etme olanağı tanımıyor ve sonuçta vatandaşlar süreçleri gerektiği gibi değerlendiremiyorlar.

Son yıllarda esas sorun, halkların talep ettikleri demokrasinin oluşturulması yerine “Demokrasinin” teknik uygulamalarına ağırlık veriliyor olmasıdır. Daha iyi bir dünya kurmak amacıyla binlerce vatansever ve vizyon sahibi insan hayatlarını demokrasi için değil, özgürlük için feda etmişlerdi. Fransız Devrimi’nin ünlü “*Liberte, egalite, fraternite*” (Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik) sloganı elbette her 4-5 yılda bir uygulanan sıradan bir oy hakkını elde etmeyi amaçlamıyordu. Aksine, devrim savaşçıları, özgürlüğü, eşitliği ve insanlar arasında dayanışmayı gerçekleştirmek için hayatlarını feda etmişlerdi. Bu ilkeler ve özellikle de şahsın bireysel özgürlüğü, günümüzdeki temsili demokrasi modeliyle artık garanti altına alınamıyor.

Son zamanlarda özgür bir demokrasi modelini tanımlamak için kullanılan “katılımcı demokrasi” terimi vatandaşların kendilerini ilgilendiren konuların ele alınma sürecine daha aktif bir katılım sağlamalarına fırsat veriyor. Böyle bir yaklaşım, tüm meseleler hakkında karar veren temsilcileri

seçme hakkı ile sınırlandırılan vatandaşlardan oluşturulan geleneksel temsili demokrasilerle çelişmektedir. Günümüz yönetim biçimleri, yönetimi profesyonel oligarşi sistemine havale ederken, katılımcı demokrasi sistemi ise siyasi çalışmalara ve karar alma süreçlerine katılan insan sayısını artırmak için araya “doğrudan demokrasi” unsurlarını sokuyor.

Sürekli referandum yaparak katılımcı demokrasinin bir türünü uygulayan İsviçre örneğine bakmakta yarar var. Meselâ, bir hafta sonunda referandum yöntemiyle ondan fazla konuyla ilgili karar alınmaktadır. Anayasa, referandum gerektiren yasaların türünü belirlemiştir. Oylamadan itibaren üç ay içerisinde 50,000 kişi referandum yapılmasını talep ederse o yasa otomatik olarak iptal edilir. İsviçre Modeli elektronik oylamadan yararlanarak yaygınlaştırılabilir. Teorik olarak vatandaş, toplumu ilgilendiren tüm konularda karar alma süreçlerine ve müzakerelere bile katılabilir. Vatandaşların daha üst bir eğitime sahip oldukları ve teknolojiden yararlandıkları bir dönemde, internet sadece doğrudan değil, aynı zamanda çift yönlü iletişime de izin vermektedir. Sonuç olarak, yasa koyucular bu tür teknolojik imkânlardan daha fazla yararlanabilirler. Gerek bilgilere ulaşma gerekse de katılımcı ve doğrudan demokrasi

anlamalarının modern problemler hakkında ideal çözümler olarak önerilmelerine rağmen, gerçek şudur ki bunlar hem kolayca uygulanamazlar hem de birtakım tehlikeler barındırmaktadırlar.

Önceki başlıklarda gördüğümüz gibi birisinin aktif, etkili ve sağlıklı bir şekilde istişarelere katılabilmesi için onunla iletişimi sağlamak yeterli değildir. Görüş belirtilecek ya da karar verilecek konu üzerinde yeterli derecede bilgi sahibi olması gerekmektedir. Bilgi sahibi olmak, gelişmeler hakkında basit bir bilgilendirmenin ve tek başına bilgilere ulaşmanın sorumlu bir görüşün biçimlenmesi için ille de yeterli olmak demek değildir. Aksine, birisi kendi tercihlerini ifade edebilmesi için, uzman görüşlere (sadece bilgilendirme değil) sahip olmaya ihtiyaç duymaktadır. Gerekliliği yönetime katılım yoluyla elde edilmez ancak söz konusu katılım için bir önkoşul teşkil etmektedir. Ayrıca, sıradan bir vatandaş, seçilmiş olanın aksine, hatalı bir tercih yaparsa, kimseye karşı sorumlu değildir. Sonuç olarak, kontrol ve dengeler (checks and balances) kriteri eksik kalmış olur.

Dolayısıyla günümüzde vatandaşların ve özellikle de gençlerin siyasete ve siyasetçilere olan güvenlerinin azalmasına neden olduğu sonucunu çıkarabiliriz. Bu

güvensizlik, vatandaşlara toplumsal konulara aktif olarak katılmaları için yapılacak basit bir davetle giderilemez. Gerçekte bu görüş, vatandaşın 4-5 yılda bir yapılan ve bir temsilcinin seçilmesiyle sonuçlanan seçimlere katılmasına ilişkin en üst demokratik hakkını ifade ettiği yönündeki iddialar kaba bir provokasyondur. Aynı şekilde, demokrasi eksikliği, vatandaşın karar alma süreçlerine katılmasıyla, oylama için internetten yararlanmasıyla ya da görüş belirtme hakkının güçlenmesiyle giderilemez.

Günümüz toplumlarının ihtiyaç duyduğu şey, şeffaflığı temin eden ve kontrol edilemez siyasi uygulamayı yürürlükten kaldırmayı garanti altına alan kurumların ve ilkelerin kurumsallaşmalarının üstesinden gelinip gelinemeyeceğidir. Bu da bizi, matematiksel bir kesinlikle hükümet edenlerin ilgisizliklerine, kibirlenmelerine ve yönetilenlerin de vurdumduymazlığına, neme lazımcılığına ve karamsarlığına götürür. Bu da, karşımıza çıkan sorunların daha da karmaşık hale gelmesini kaçınılmaz kılan, vatandaşın süreçlere özlü katılımını garanti altına alacak olan kurumların ve ilkelerin kurumsallaştırılmasını gerektirir. Bu da sadece, ortak akıldan yararlanmaya izin veren demokratik yapıya sahip bir diyalog gibi yeni uygulamalar ve metotların ortaya çıkmasıyla mümkündür. Kısacası, vatandaşlar, toplum yararına çalışmak

Yiannis Laouris

için öne çıkanlarla ilgili olarak öyle yaslar konmasını bekliyorlar ki günümüz yönetim sistemini aşamalı olarak iyiye doğru değişmesini sağlasın.

“Emir”den Uygulamaya

Bu risalede ortaya konan fikirler hiçbir şekilde yeni bir sosyal-siyasi sistemin biçimlenmesi ile ilgili önerileri teşkil etmiyor. Ne de günümüzde uygulanması gereken reformlar için bir yol haritası olma iddiasındadır. Ne bir reçetedir ne bir yol haritası taslağıdır ne de yeni bir siyasal oluşumun ideal bir programıdır.

Bu risaledeki fikirler, günümüzde her zamankinden daha çok ihtiyaç duyduğumuz iyimser ve yaratıcı görüş alışverişinde bulunulan bir atmosferin oluşmasına katkıda bulunma amacı gütmektedir. Günümüz demokrasi biçimini, ancak bu şekilde, barışçı yollarla değiştirip iyileştirebileceğiz. Bu amaçla da ülkelerimizin karşı karşıya olduğu karmaşık sorunların üstesinden gelebilmek için de bilimden ve modern teknolojiden yararlanmak durumundayız.

Ayrıca söz konusu risale, bugünkü demokratik yönetim modelinin değişme zorunluluğuna ilişkin olarak ufukta görünen tehditler hakkında ilgilenenleri düşündürme amacı gütmektedir. Bu da daha güzel bir gelecek için toplumun tüm katmanlarının katılacağı bir tartışma sonucu ancak neyin

gerekli olduğu konusunda ortak görüşler ve vizyonlar ortaya konabilecektir.

Ancak sorun hakkında bilinçlenme ve yeni yönetim modelinin oluşturulması sonucu gelecek olan değişim, talep edilen reformların kesinlik kazanması ve onların uygulanma süreci ciddi çaba gerektirir. Bireysel siyasi-felsefi inançlarından bağımsız olarak, tüm partilerden bağımsız olarak, gerek sözlü gerekse de açık bir şekilde toplumsal diyalog yoluyla geliştirilecek ve biçimlenecek olan halkçı “Emirleri” herkes, büyük bir sosyal grup gibi, gerçekleşmesini talep edecek ve onları hayata geçirmek için işbirliği yapmaya hazır olacak. Bu emirleri hayata geçirmeyecek olan herhangi bir parti veya politik hareket, elbette vatandaşın oyuna layık değildir. Mevcut partilerden hiçbirinin emirleri yerine getirmemesi durumunda, yapılması gereken şey, aktif vatandaşların sandığa gitmemesi veya çekimser kalmasıdır. Ta ki vatandaşların “Emirlerini” uygulayacak yeni bir parti kurulsun ve vatandaşların özlü katılımını sağlayacak önlemler alsın. Böylece halkçı emirleri göz önünde bulundurarak vatandaşlarına ve ülkesine gerçekten hizmet sunacak yeni bir siyasi parti kurulmuş olsun.

Başka çözüm yoktur.

Bazı bilge kurtarıcıların araya girmesini ya da günümüz koşulları altında siyasetçilerin ülkemizi kurtarmalarını beklemek boşuna gayret ve aptalca bir tutumdur. Ne yazık ki bu koşullarda yapabilecekleri tek şey *status quo*'ya hizmet etmeye devam etmeleridir.

Yazar Hakkında

Yiannis Laouris eski Doğu Almanya'da tıp okudu. Batı Almanya'da ve Amerika Birleşik Devletleri'nde nörofizyoloji araştırmacısı ve sistem mühendisi olarak eğitim gördü.

Kâr Amacı Gütmeyen Future World Center'in (FutureWorldsCenter.org) başkanıdır ve Institute for 21st Century Agoras'ın (globalagoras.org) üyesidir. Eğitimci Christodoulos Laouris'in oğlu olarak Baf'ta doğdu. Çocuk Psikiyatristi Iouletta Kalli – Laouri ile evlidir ve Romina adında bir kızları var.

90'lı yılların başında, meslektaşları ile birlikte, CYBER okullar zincirini kurdu. Bu okullar, eğitimde bilgi entegrasyonundan doğan sorunların çözülmesine ilişkin yaratıcı düşüncenin ve becerinin geliştirilmesi amacını güdüyor.

Sosyal girişimci (social entrepreneur) olarak ciddi bir şekilde barış ve karmaşık sorunların çözümlenmesine ve sosyal reformların gerçekleştirilmesine ilişkin bir yöntem olan demokratik yapıya sahip bir diyalogla özellikle meşgul olmuştur. Oluşturduğu grup, sosyal

sorumluluk ve reform konularında 30'dan fazla uluslararası ve/veya Avrupa çalışması üstlenmiştir. Çalışmaları birçok defa ödüllendirilmiştir: İşverenler ve Sanayiciler Federasyonu, Yaratıcılık ve Yenilik Ödülü (CYBER okulunun kurulması için verilmiştir), Seçkin Bilim İnsanlarına verilen Sistemik Araştırma Yunan Şirketi Ödülü (sistemik bilimi yapısına sahip diyalogun uygulanması ve geliştirilmesi için verilmiştir) ve son olarak da Anna Lindh Avrupa – Akdeniz Kültürlerarası Diyalog Vakfı Ödülü (Mansiyon Ödülü – ikinci sırada yer aldı) (Honorable Mention – second place) (barış amaçlarını sürdürdüğü için verilmiştir).

Yiannis Laouris çeşitli kitaplar yayınlamıştır. Bunlardan biri, stereotip anlamlar veren Masks Of Demons (Şeytanların Maskesi) adlı kitabıdır. Bunun dışında, bilimsel dergilerde 50'den fazla makalesi ve yaklaşık 20 bilimsel kitapta yazıları yayımlanmıştır. Nöroloji bilimi, eğitim, teknoloji, diyalog ve barış konuları ile ilgili 130'dan fazla seminere katılarak bunlarla ilgili bilimsel çalışmalar sunmuştur.

Vatandaşlar modern yasa koyuculardan çalışmalarını yürütme şeklini çoğaltma ve modernleştirmenin yanında, günümüz uluslararası gelişmeleri ile ilgili taleplerine yanıt vermelerini beklemektedirler.

“10 Emir”, temsili demokrasi modelinin aşamalı olarak değişmesini ve tüm konulara özlü katılım olması gerektiğini şart koşan bir modele dönüşmesini hayal eden çoğu vatandaşın taleplerini, isteklerini, düşüncelerini ve kuşkularını yansıtmaktadır. Öyle bir model ki Ortak aklın ve sosyal zekânın değerlendirilmesine izin versin.

10 Emir
Vatandaşlardan Yöneticilere
Yiannis Laouris

Copyright © 2012, 2013 Yiannis Laouris
Kıbrıs 2013
All rights reserved
ISBN-13: 978-9963-9992-1-7